

PAPER DETAILS

TITLE: agatay Türkçesinde Akrabalik Adlari

AUTHORS: Smeyye KARAKAYA

PAGES: 80-100

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2030596>

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd>

YIL: 2021
CİLT: 6
SAYI: 2

MAKALE BİLGİSİ

Gönderildiği Tarih: 16.10.2021

Kabul Tarihi: 01.12.2021

Yayınlanma Tarihi: 31.12.2021

ARTICLE INFO

Submitted date: 16.10.2021

Accepted date: 01.12.2021

Published date: 31.12.2021

e-ISSN 2547-9865

Çağatay Türkçesinde Akrabalık Kavram Alanındaki Söz Varlığı

Vocabulary in the Concept of Kinship in Chagatai Turkish

Sümeyye Karakaya

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı,
Yüksek Lisans Öğrencisi,
sumeyyek18@gmail.com,
0000-0003-1930-8796

Öz

Türkçe asırlardır var olduğu coğrafyalarda filizlenip büyüyerek söz varlığını oldukça genişletmiştir. İnançları, kültürü, sosyal hayatı, aile yaşamı, devlet yönetimi ve diğer farklı alanlarda Türk diline has birçok kelimeyi korumuş ve günümüze kadar getirmiştir. Türkçenin söz varlığı oldukça zengin olmakla birlikte bu durumu bize gösteren en temel başlıklardan bir tanesi akrabalık adları başlığıdır. Bu çalışmada Suat Ünlü'nün ilk basımı 2013 yılında Eğitim Yayınevinden çıkan Çağatay Türkçesi Sözlüğü adlı eserinde akrabalık adları taranarak tasnif edilmiştir. İlk olarak eser taranmış, elde edilen bulgular tasnif edilerek, çeşitli incelemeler yapılmıştır. Çalışma üç ana başlıkta incelenmiştir. Anlam Bakımından Akrabalık Adları, Köken Bakımından Akrabalık Adları ve Yapı Bakımından Akrabalık Adları olarak sınıflandırılmıştır. Terimlerin kökeni hakkında bilgi için Sir Gerhard Clauson (1972) *An Etimological Dictionary of Pre- Thirteenth Century Turkish*, Tuncer Gülensoy (2007) *Türkiye Türkçesi Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Akartürk Karahan (2013) *Divānu Lûgātî't Türk'e Göre XI. Yüzyıl Türk Lehçe Bilgisi*, Andreas Tietze (2016) *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* adlı etimolojik sözlüklerden yararlanılmıştır. İnternet Sözlük olarak Kubbealtı Lugatı kullanılmıştır. Çalışma boyunca Yong Song Li'nin (1999) "Türk Dillerinde Akrabalık Adları" adlı çalışmasında yer alan başlık ölçütlerinden yararlanılmıştır. Çalışmada Türk milletinin yaşadığı coğrafyalarda etkileşimde olduğu milletleri görmekte mümkündür. Çalışma sonucunda Akrabalık adlarının Türk milleti için önemi bir kez daha görülmüştür. Türkçenin etkilendiği diller başta Arapça olmak üzere Farsça ve Moğolca Türkçe söz varlığı bünyesine yeni kelimelerin girmesinde etkili olmuş dillerdir. Suat Ünlü tarafından hazırlanan bu sözlükte Çağatay Türkçesine ait eserler kullanılarak, geniş bir söz varlığı ortaya çıkartılmıştır. Eser akrabalık adları açısından da oldukça zengin bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Akraba adları; çağatay türkçesi; söz varlığı; akrabalık; çağatay türkçesi sözlüğü.

Abstract

Turkish has expanded its vocabulary by sprouting and growing in the geographies where it has existed for centuries. It has preserved and brought many words unique to the Turkish language in different fields such as beliefs, culture, social life, family life, state administration and other fields. Although the vocabulary of Turkish is quite rich, one of the most basic titles that shows us this situation is the title of kinship names. In this study, the names of kinship were scanned and classified in Suat Ünlü's work named *Çağatay Turkish Dictionary*, which was first published by Eğitim Publishing House in 2013. First of all, the work was scanned, the findings were classified and various analyzes were made. The study has been examined under three main headings. It has been classified as Kinship Names in terms of Meaning, Kinship Names in terms of Origin and Kinship Names in terms of Structure. , Akartürk Karahan (2013) *According to Divānu Lûgātî't Türk XI. Etymological dictionaries named "Turkish Dialect of the 21st Century"*, Andreas Tietze (2016) *Historical and Etymological Turkey Turkish Dictionary* were used. Kubbealtı Dictionary was used as the Internet Dictionary. In the study, the title criteria of Yong Song Li's (1999) "Kinship Names in Turkic Languages" were used. In the study, it is possible to see the nations that the Turkish nation interacts with in the geographies where it lives. As a result of the study, the importance of kinship names for the Turkish nation was once again seen. The languages that Turkish is affected by are the languages that have been effective in the introduction of new words into the Turkish vocabulary, especially Arabic, Persian and Mongolian. In this dictionary prepared by Suat Ünlü, a wide vocabulary has been revealed by using the works of Chagatai Turkish. The work is also very rich in terms of kinship names.

Keywords: Names of relatives, Chagatai Turkish, Vocabulary, Kinship, Chagatai Turkish Dictionary.

❖ Bu makalenin araştırma ve yayın süreci "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun şekilde yürütülmüştür.

Giriş

Bugün kullandığımız akraba kelimesi Arapçada “yakın” anlamına gelen karîb kelimesi, bu genel mânası yanında, özellikle “biriyle aynı soydan olan kimseyi” de ifade etmekte olup bunun çoğulu olan akribâ’ Türkçede *akraba* şeklinde ve daha geniş anlamda kullanılmaktadır. (Akyüz, 2021: TDV İslam Ansiklopedisi). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük’te *akraba* kelimesi: “1. Kan bağıyla birbirine bağlı olan kimseler, 2. Oluşma yönünden aynı kaynağa dayanan şeyler, 3. mec. Biri, diğerinin doğurduğu sonuç veya olgular olarak belirtilir. “(TDK, 2011: 72). Türk milleti akrabalık bağlarına her dönemde önem vermiştir. Bu durum Türkçenin diğer dillerde farklı olduğunu ortaya koyan önemli bir noktadır.

Sosyal hayatın çekirdeğini aile oluşturmaktadır. Aile bir toplum için en önemli kurumdur. Aile bağlarına verilen önem dile ve eserlere yansımaktadır. Türk milletinin sosyal bağlarının güçlü olması aile bağlarına verdiği değeri göstermektedir. Akrabalık bağlarına önem veren Türkler İslamiyetle tanıştıktan sonra İslam’ın akrabalık bağlarına verdiği değerleri de kabul ederek bağlarını daha da güçlendirerek, genişletmiştir. Büyüklere saygı ve hitabet şekilleri akrabalık terimlerini genişleten bir diğer önemli noktadır. Türkçe, akrabalık terimleri açısından daha geniş bir birikime sahiptir, diğer dillerde birçok ilişki bir terimle anlatılırken Türkçede her bir ilişki için yeni bir terim kullanılır. “Almancada bir tek *Schwagerin* sözcüğüyle, İngilizcede *sister-in-law*, Fransızcada *belle-soeur’le* dile getirilen dört ayrı ilişki Türkçede *aldız*, *elti*, *görümce*, *yenge* gibi dört ayrı kavramla anlatılır. Aynı biçimde, Türkçedeki *kayın birader* (*kayın*), *enişte* ve *bacanak*, bu üç dilde birer sözcükle karşılır: Almancada *Schwager*, İngilizcede *brother-in-law*, Fransızcada *beau-frere*. Ayrıca, yukarıda geçen *Schuuagerin*’in, bu *Schvoager* sözcüğünün dişisi olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Bugün Türkiye Türkçesinde kullanılan bu gibi kavramların sayısının kırktan fazla olduğunu ve bunlardan büyük bir bölümünün Türkçe kökenli bulunduğunu görürüz.” (Aksan, 1999: 61).

Türkçede yer alan akrabalık terimleri birçok araştırmacı tarafından araştırma konusu olmuştur. İsim verme, adlandırma insanların olayları ve ilişkileri anlamlandırması için temel bir gereksinimdir. İnsan anlayamadığı bir şeye aklında ve kalbinde yer veremez bu yüzden akrabalık ilişkilerine verilen önem ve isimlendirme de yapılan çeşitlilik milletlerin yakın çevrelerine verdikleri değeri de gözler önüne sermektedir. Türklerin dönemler içerisinde yaptığı çeşitli isimlendirmeler aileye ve sosyal bağlarına verdiği önemi tekrar göz önüne koymaktadır. Türkler isimlendirmek için kullandıkları Türkçe kelimelerin yanı sıra etkileşime geçtikleri milletlerden de yeni kelimeler alarak kelime hazinesini zenginleştirmişlerdir. Kullandıkları akrabalık terimlerini eş anlamlı ifadelerle zenginleştirmiş ve gelecek dönemlere taşımışlardır. Türkçede *anne* kelimesi kullanılırken zaman zaman Arapça olan *valide* kelimesini de duymak mümkündür. Kırsal bölgelere gittiğimizde ise *anne* kelimesinin daha eski hali olan *ana* kelimesini görmek de mümkündür. “Akrabalık adları, kullanılan dilin söz varlığı içinde önemli

bir yere sahip olsa da başka dillerde değişik ses ve şekil farklılıklarına bürünerek de dilimizde kullanılan örnekleri mevcuttur. Bu da dilin zenginliğini ortaya koyma açısından önemlidir.” (Yavuz, 2013: 72). Milletlerin söz varlığı, bakış açılarını, düşünce yapılarını ve değerlerini anlamak için bakılması gereken en önemli kaynaktır.

Akrabalık adları Orhun Türkçesi başta olmak üzere Türkçenin her döneminde üzerine yenileri eklenerek genişlemiştir. Türk aile yapısı yıllar içerisinde yeni kurulan devlet ve yönetim şekillerinden de hareketle değişimlere uğramış yeni ilişkilerin getirdiği anlayışlarla yeni ifadelerle sistemli bir hal alarak daha da çeşitlenmiştir. “Kaşgarlı bu düzenin bir belirtisi olarak tüm “aile birliği, soy ve sopu” anlamında olarak uğuş/oğuş kelimesini kullanmıştır. Aslında kelime, eski çağlardan kalmış olduğundan, hem “toplum”, hem de “akrabalık” anlamında kullanılmaya başlanmıştır.” (Caferoğlu, 1972: 23). Akrabalık adları Türk topluluklarında da kullanım açısından değişimlere uğramıştır. Türkiye Türkçesi kullanım açısından oldukça geniş bir yelpazeye sahipken bazı ifadelerin diğer Türk milletlerinde de kullanımda olmadığını görmekteyiz. “Türk boylarında da görüldüğü gibi: *kardeş, bacı, hemşire, teyze, hala vb.* gibi akrabalık unsurlarına ayrı ayrı adlar verilmemiştir. Bir toplum içinde birlik halinde kalmışlardır. Azerbaycan Türkçesinde bu sadece *kohum-gardaş* “kavim kardeş” gibi bir deyimle giderilmiştir. Tersine Anadolu’da akrabalık adları durmadan genişletilmiştir. Birçok toplumda bilinmeyen ve tanınmayan *ağabey, abla, teyze, düniür* gibi yeni yeni akrabalık adlarının türemesine ve artmasına yol açmıştır. Aynı toplumdan sayılan Azerbaycan Türkçesinde *ağabey* bir antroponim olarak kullanılmaktadır. *Abla, teyze* deyimleri ise yoktur. Bunların yerine Türkiye toplumunun bilmediği *yezne, küreken* gibi sözler doğmuş ve türemiştir.” (Caferoğlu, 1972: 24).

Akrabalık ilişkileri yakından uzağa gelişme göstermektedir. İlk olarak çekirdek aile denilen *anne, baba, çocuk* daha sonra *büyükanne, büyükbaba* ve ailenin diğer üyeleri ile büyümektedir. Türk aile yapısında büyüme yakından uzağa olsa da aile ilişkilerine verilen değer her zaman büyüktür. Bu sebeple ailedeki bütün üyelere özenle yeni adlandırma yapılmıştır. Türkçede kuşaklar arasındaki farklar büyüklük-küçüklük farkı özellikle belirtilmektedir. Türkçede anne tarafı akrabalığı ve baba tarafı akrabalığı olarak iki kısım akrabalık bağları özenle muhafaza edilmiştir. Kan bağı olmayan üvey akrabalık ise yasal olarak akraba olan fakat kan bağı bulunmayan akrabalık şeklidir. Arkadaşlığa bağlı olan akrabalık ise, *kan kardeşi, kirve, sağdıç* gibi isimlerle ifade edilir. Türk akraba adlandırmaları yazılı ve sözlü edebiyatta yer almaktadır. “Akraba ilişkilerini belirten adların bazıları kişi adı da olabilir. Örneğin: *aba, ata, bacı, dayı, dede, gelin, torun, oğul, yeğen* birer kişi adıdır.” (Aykut, 2010: 312). Bunların yanı sıra kişi adı olan bazı diğer akrabalık adlarını da sıralayabiliriz. Örneğin, *Bebek, Efe, Er, Velet, Kız, Uşak*, Türkçede kişi adları olarak kullanılmaktadır. Birleşik kelimeler de kişi adı olabilir. Bazıları şunlardır: *Atadan, Ataol, Kızhanım, Soydaş* ve diğerleri. Bu tür isimlerin çoğu, çok sayıda yayımlanan isimler sözlüklerinde yer almaktadır. Sözlüklerde bulunmayan ancak pratikte

rastlananlar ise anne babaya bebeklerine isim bulmakta sınırı olmayan bir imkân deryasını sunmaktadır. Türkçenin yapısal özellikleri bunu mümkün kılmaktadır.” (Aykut, 2016: 20).

Türkçe akrabalık adları dilbilimcilerin ve Türk dili araştırmacılarının çokça üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Bu konu üzerinde yapılan çalışmaların ilki olarak Divānu Lugātī’t Türk adlı çalışması ile Türk dünyasının öncü ismi olan Kaşgarlı Mahmut’tur. Yaşadığı coğrafya başta olmak üzere Türklerin yaşadığı coğrafyaları gezerek Türk milletine değerli bir dil hazinesini miras bırakmıştır. Türkçede Akrabalık Adları üzerine çalışma yapan isimler;

Tuncer Gülensoy (1973-1974) “Altay Dillerindeki Akrabalık Adları Üzerine Notlar”, Talat Tekin (1960) “Amca ve Teyze Kelimeleri Hakkında”, Ahmet Caferoğlu (1972) “Kaşgarlı Mahmut’a göre Akrabalık Adları” Yong Song Li (1999) “Türk Dillerinde Akrabalık Adları”, Saadettin Gömeç (2001) “Köktürkçe Bazı Belgelerdeki Akrabalık İsimler, (2002) Divan-ı Lugati’t Türk’teki Akrabalık Adları”, Dilek Ataizi (2012) “Kaşgay Türklerinde Akrabalık Adları”, Selim Emiroğlu (2012) “Türkçe Sözlükte Akrabalık Adlarının Tasnifi”, Nesrin Güllüdağ (2012) “Karay Türklerinde Akrabalık Adları”, Serdar Yavuz (2013) “Divan-ı Lugati’t Türk’teki Akrabalık Adları ve bu Adların Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Karşılıkları, (2013) Türkiye Türkçesi Ağızlarında Akrabalık Adları”, Mehmet Ölmez (2015) “Türkçede ama “hala” ve hala “teyze” Hakkında”, Ksenija Aykut (2016) ”Türkçede Akrabalık Adlarının Özellikleri”, Erkan Hirik (2017) “Türkiye Türkçesi Atasözlerinde Akrabalık Bildiren Kelimeler ve Duygu Değerleri” Burak Telli (2020) “Tarama Sözlüğündeki Akrabalık Adları Üzerine Bir İnceleme” bu alanda yapılmış çalışmalardandır.

Akrabalık bağları şu başlıklar altında incelenmektedir. İlk olarak kan akrabalığı ikinci olarak evlilik yoluyla akrabalık olarak bundan farklı olarak diğer akrabalıkla ilgili terimler olarak ele alınmaktadır. Bu çalışmadaki amaç Suat Ünlü’nün *Çağatay Türkçesi Sözlüğü* adlı eserinde bulunan akrabalık adlarını tarayarak, tasniflemek ve Türk dili üzerine yapılan çalışmalara fayda sağlayabilmektir. Çalışma üç başlık üzerine kurulmuştur. İlk başlık Anlam Bakımından Akrabalık Adları, ikinci başlık Köken Bakımından Akrabalık Adları ve son başlık Yapı Bakımından Akrabalık Adları. Başlıkları çeşitli alt başlıklar takip etmektedir. Terimlerin kökeni hakkında bilgi için Sir Gerhard Clauson (1972) *An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Tuncer Gülensoy (2007) *Türkiye Türkçesi Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Akartürk Karahan (2013) *Divānu Lugati’t Türk’e Göre XI. Yüzyıl Türk Lehçe Bilgisi*, Andreas Tietze (2016) *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati* adlı etimolojik sözlüklerden yararlanılmıştır. İnternet Sözlük olarak Kubbealtı Lugati kullanılmıştır. Çalışma boyunca Yong Song Li’nin (1999) “Türk Dillerinde Akrabalık Adları” adlı çalışmasında yer alan başlık ölçütlerinden yararlanılmıştır.

İnceleme

A. 1. Anlam Bakımından Akrabalık Adları

Akrabalık Kavramını Karşıllayan Adlar

aile : Soy (BV, GT, NH, LD, ÇFK, YED, Sİ, LM)
akraba : Akraba soy yakınlığı olanlar (NH, TEH)
akriba : Akrabalar (GT, LM, FK)
arka : Soy, nesil (ŞSL, ŞT)
asl : Asıl soy (BV, SD, GT, NH, LD)
hân-vâde : Aile, ev (MK)
kabâyil : Kabileler (LD, LM)
kabile : Aynı soydan gelen (BV, GT, NH, ÇFK, TMA, Sİ, LM, GN)
kadalak : Ecdad, aşiretin önde gelenleri (ŞSL)
kayaş : Kabile, akraba (ŞSL, FK, ŞHD, MK, LM)
kayınlık : Hısım, akraba (ÇFK, Sİ)
kerkes : Akraba (TEH)
mamur : Kabile, kök (ŞSL)
nebirelig : Torunluk, nesil (ŞSL)
neseb : Nesil(NH, ÇFK, TMA, TEH, MÜN, ŞT, Sİ, FK, ŞHD)
nesl : Soy (BV, BD, LD, TMA, TEH, MÜN, YED, ŞT, ŞHD, MK, GN)
nicâd : Soy, nesil (TMA)
nijad : Soy (TMA)
nogaç : Cedd, ata, soy, dayı (ŞSL)
ocağ : Kabile halkı (ŞSL)
orunlu : Ahtık, torun, nesil (ŞSL)
öz : Akraba (ŞSL)
toğuşluk : Soy (ŞSL)
uruk : Akraba, hısım (AL, ŞHD, LM, GN)
uruk kayı(a)ş : Hısım, Akraba (ŞSL)
zi'l-kurbi : Akraba (GT)
zürriyât : Soylular, nesiller (TEH)

A. 1. 2. Kan Yolu ile Akrabalık Bildiren Adlar

A. 1. 2. 1. Anne

ana : Anne (ŞSL, BV, SD, GT, NH, LD, ÇFK, TMA, TEH, MÜN)
sütlüg : Çocuk emziren anne (ŞSL)
ümm : Anne (SD, LD, FK)

valide : Anne (ŞHD)

zayende : Anne (FK)

A. 1. 2. 2. Babaa

aba: Baba, cedd, ata, büyük amca (ŞSL)

âbâ: Babalar, cedler, atalar, amcalar (BV, SD, LD, TEH, MÜN, TMA, FK)

ata: Baba (ŞSL, BV, SD, GT, NH, LD, ÇFK)

baba: Baba, ata, ced

baba: Baba, yaşı ileri gelen (ŞSL, MÜN)

eb: Ata, baba (NH, FK, LM)

ebû: Baba, peder (ŞSL)

ev: Baba (ŞSL)

içke: Peder, ata (ŞSL)

kaka: Baba, peder (ŞSL)

nogaçı: Cedd, ata, soy, dayı (ŞSL)

vâlid : Baba (MÜN, MK, LM)

vâlidin: Babalar, atalar (MÜN)

A. 1. 2. 3. Amca

‘amm: Amca (GT, LM)

‘ammi: Amca (ŞT, MK)

a’âm: Amcalar (TEH)

abaga: Amca, babanın ağabeyi, küçük kardeşi. (ML, AL, ŞSL)

abaka: Amca (ML, ŞSL)

A. 1. 2. 4. Dayı

hâl: Dayı

nogaçı: Cedd, ata, soy, dayı (ŞSL)

tağa: Dayı, annenin erkek kardeşi (ŞSL)

tağay: Annenin küçük erkek kardeşi (AL, ŞSL, ŞT)

tağay: Annenin erkek kardeşi, dayı (AL)

A. 1. 2. 5. Dede - Ata - Ecdat

abuken: Cedd, büyükbaba, dede (ŞSL)

alınca: Üçüncü baba, cedd (ŞSL)

beke: Dede, baba (ŞSL)

budanur: Üçüncü baba, cedd (ŞSL)
cedd: Dede, ata (NH, ÇFK, TMA, Sİ, FK, GN)
ceddin: Atalar, ecdad (MÜN)
dada: Dede, büyükbaba (ŞSL)
dede: Büyükbaba (ŞSL)
ebügin: Büyükbaba, dede (ŞSL)
ecdad: Dedeler (TMA,TEH)
eve: Dede, baba (ŞSL)
öbüge: Dede, büyükbaba (TMA)

A. 1. 2. 6. Nine

acı : Büyük valide, büyükanne (ŞSL)
açı: Büyük valide (ŞSL)
ice: Valide, ana, nine, abla (ŞSL)

A. 1. 2. 7. Hala

bibi: Hala, hatun (ŞSL, MK, AL)
hâla: Babanın kız kardeşi (TEH)

A. 1. 2. 8. Teyze

‘amme: Teyze, pederin yarısı, babanın kız kardeşi (ŞSL)
deyze: Gelin, annenin kız kardeşi
dize: Gelin anasının karındaşı, teyze
tagayze: Teyze, annenin kız kardeşi
yaña: Teyze, yenge

1. 2. 9. Kardeş

ağa: Büyük kardeş (ŞSL, ŞT)
ini: Küçük kardeş (ML, AL, ŞSL, TMA, TEH, MÜN, NH, ŞT, FK)
kadaş: Kardeş
ortancı: Büyük ve küçük arası (ŞSL, TMA)
tağğan: Hemşire, birader, kardeş (ŞSL)
toğğan: İkiz kardeş (AL)

A. 1. 2. 10. Erkek Kardeş

ağa: Ağa, ağabey, büyük kardeş, yaşça büyük (ML, AL, ŞSL, BV)
ağa ini : Büyük ve küçük kardeş (FK, TMA, TEH)

eke: Büyük kardeş, birader (ŞSL)

ineke: Küçük birader (ŞSL)

ini: Küçük kardeş (ML, AL, ŞL, TMA, TEH, MÜN, NH, ŞT, FK)

tağgan: Birader, kardeş, hemşire (ŞSL)

A. 1. 2. 11. Kız Kardeş

apa: Büyük hemşire, abla (ŞSL)

çiçe: Küçük kız kardeş (ŞSL)

egeçi: Büyük kız kardeş abla (AL)

ekeçe: Büyük kız kardeş (ŞSL)

ekeçi: Büyük kız kardeş (AL, ŞSL)

iğeçi: Abla, büyük kız kardeş (TEH, TMA)

ini: “Küçük kardeş (ML, AL, ŞL, TMA, TEH, MÜN, NH, ŞT, FK)

kız karındaş : Kız kardeş (ŞSL)

siñil: Küçük kız kardeş (ML, AL, ŞSL, BV, TMA, TEH, MK, LM)

siñli : Küçük kız kardeş (AL, ŞHD)

Tagğan: Birader, kardeş, hemşire (ŞSL)

uya: Kız kardeş (GT)

A. 1. 2. 12. Yeğen “Kardeş Çocuğu”

hVâher-zade: Kız kardeş çocuğu (TMA)

yigen: Kardeş evladı, yeğen (ŞSL)

A. 1. 2. 13. Kuzen

ammu-zade : Amcaoğlu (TEH)

cığan: Halaoğlu (ŞSL)

hala-zade: Halaoğlu (TEH, MK)

kurdaş: Halazade, halaoğlu

A. 1. 2. 14. Oğul ”Erkek Çocuğu”

bala caka: Oğlan, uşak (ŞSL)

bit çaka: Küçük çocuk (ŞSL)

bota: Oğul (AL, ŞHD, LM)

bote: Yavru (AL)

büm: Beyoğlu (ŞSL)

çağa: Yavru çocuk (ŞSL)

Ergin: Ergenlik çağına gelmiş oğlan (ŞSL)
ferzend: Çocuk, oğul (BV, BD GT, NH, HBD ,ÇFK, TMA, TEH, MÜN, LD)
kiçik: Oğlancık
mahdum oğlan: Kız-erkek kardeş
mir-zade: Beyoğlu (NH)
oğlan: Kız-erkek kardeş
oğul: Evlat (BV, SD, GT, TMA, NH, LD, ÇFK, TEH, MÜN, ŞT, Sİ)
sigil: Beyzade
sultanzade: Sultanoğlu (LD)
zade: Oğul (BV, SD, MK)

A. 1. 2. 15. Kız Çocuğu

bala: Yavru, çocuk (AL, ŞSL, SD, GT, YED)
çaga: Körpe çocuk (ŞSL)
duht: Kız evlat (TMA)
fakire: Kız çocuğu (GT)
kız: Kız çocuk (ŞSL)
kız bala: Kız çocuk (ŞSL)
oğlan: Kız-erkek kardeş, Murahlık, Bulug çağına girmemiş çocuk. (ÇFK, Sİ)
sağır: Küçük çocuk (ŞHD, GN)
tağız: Çocuk, yavru (ŞSL)
tağmahan: Çocuk, evlat (ŞSL)
tıfl: Çocuk (BV, NH, HBD, TMA, TEH, MÜN, YED, FK, MK, LM)
tufeyl: Küçük çocuk (FK, LM)
yarpı: Çocuk (ŞSL)

A. 1. 2. 16. Torun

ahfad: Torunlar (FK)
ahtık: Torun, nesil (ŞSL)
nebire: Torun (ŞSL, TMA, ŞT)
nebirelig: Torunluk, nesil (ŞSL)
orunlu: Torun, nesil (ŞSL)
sıbt: Torun (TEH, YED)
torun: Torun (ŞSL)

A. 1. 3. Kan Bağı Olmayan Akrabalık Adları

anaka: Üvey anne (ŞSL)

analığ: Analık (LM)

atalığ: Babalık, baba olmak (AL, ŞSL, TEH, MÜN)

A. 1. 4. EVLİLİK YOLU İLE AKRABALIK BİLDİREN ADLAR

A. 1. 4. 1. Karı

abuşka: Zevce, eş, hanım, yaşlı koca (AL, ŞSL, TEH, MK, LM)

aça: Valide sultan (ŞSL)

agaçe: Ağa hatun (ŞSL)

agaçu: Hanım, hatun (ŞSL, LM)

ayım: Hanım, hatun (ŞSL)

begim: Hanım, hatun (ŞSL)

bibi: Hatun, hala (AL, ŞSL, MK)

bikec: Hanım, saygı değer (ŞSL)

ebçi: Eş, zevce (GT)

hatun: Kadın, zevce (GT)

içe: Ece, hanım, sultan (TMA)

ipçi: Zevce, eş (MK)

kuçın: Kadın (ŞSL)

menhuka: Nikahlı kadın, eş (GT)

nisa: Kadın (ŞSL)

tirem: Hanım, efendi, büyük hatun (ŞSL)

tirm: Hanım (ŞSL)

tişi: Kadın (AL, ŞSL, GT, ÇFK, Sİ)

zen: Kadın

zevc : Eş (LM)

zevce: Eş, karı (TEH)

A. 1. 4. 2. Koca

apışka: Zevce, er

avuşka: Kadının kocası (AL)

bik: Bey, hatun (ŞSL)

bikim: Bey, hanım, hatun (ŞSL)

cüre: Eş (ŞSL)

er: Erkek koca (GT, NH, ÇFK, ST, Sİ, LM, GN)

koca: Eş (Sİ)

uşka: Zevce, er (ŞSL)

zevc: Eş (LM)

A. 1. 4. 3. Gelin

‘arus: Gelin kız (BV, GT, NH, LD, YED, FK, MK, LM)

deyze: Gelin, annenin kız kardeşi (ŞSL)

görkebay: Gelin, gelin kız (ŞSL)

kilin: Gelin

A. 1. 4. 4. Enişte

yezne: Kız kardeş eşi, enişte (ŞSL)

yizne: Enişte (ŞSL)

A. 1. 4. 5. Kayın Birader

yügürçi: Kayın birader, zevcenin küçük biraderi (ŞSL)

A. 1. 4. 6. Baldız

balduz: Baldız, eşin kız kardeşi (ŞSL)

A. 1. 4. 7. Yenge

yaña: Kadın, sağdıç, yenge (ŞSL)

A. 1. 5. Süt Yoluyla Kurulan Akrabalık Adları

ayaka: Süt ana (ŞSL)

daye : Dadı, süt anne (SD, GT, LD, ŞT, Sİ, FK, LM, GN)

enege: Dadı, süt anne (AL)

eneke: Dadı, süt anne (TMA)

eteke: Süt kardeşin babası (ML)

eyege: Süt anne (ŞSL)

ineke: Süt ninesi (ML, ŞSL)

B. 1. Köken Bakımından Akrabalık Adları

B. 1. 2. Kökeni Türkçe olan Akrabalık Adları

aba (<ET.) : Baba,cedd,ata,büyük amca (ŞSL) (Tietze, 2016: 370)

abuşka (ET.) : Zevce, eş, hanım,yaşlı koca (AL, ŞSL, TEH, MK, LM) (Gülensoy, 2007:

- aça (<ET.) : Valide sultan (ŞSL) (Tietze, 2016: 370)
- ana (<ET.) : Anne (ŞSL, BV, SD, GT, NH, LD, ÇFK, TMA, TEH, MÜN) (Tietze, 2016: 381)
- analığ (ET.) : Analık (LM) (Tietze, 2016: 384)
- apa (<ET.) : Büyük hemşire, abla (ŞSL) (Tietze, 2016: 410 ; Karahan, 2013: 249)
- apışka (ET.) : Zevce, er, koca, eş (Sİ) (Gülensoy, 2007: 43)
- ata (<ET.) : Baba (ŞSL, BV, SD, GT, NH, LD, ÇFK) (Tietze, 2016: 474)
- atalığ (ET.) : Babalık, baba olmak (AL, ŞSL, TEH, MÜN) (Clauson, 1972: 59)
- avuşka (Çağ.) : Kadının kocası (AL) (Clauson, 1972: 6)
- bala (<ET.) : Yavru çocuk (AL, ŞSL, SD, GT, YED) (Tietze, 2016: 565)
- balduz (<ET.) : Baldız, eşin kız kardeşi (ŞSL) (Tietze, 2016: 569)
- dada (<ET.) : Dede, büyükbaba (ŞSL) (Gülensoy, 2007:99)
- dede (<ET.) : Büyükbaba (ŞSL) (Gülensoy, 2007:270 ; Karahan, 2013: 365)
- deyze (<ET.) : Gelin, annenin kız kardeşi (Gülensoy, 2007: 270)
- dize (<ET.) : Gelin anasının karındaşı, teyze (ŞSL) (Gülensoy, 2007: 270)
- ënege (Kzk. Kırg.) : Dadı, süt anne (AL) (Gülensoy, 2007: 317)
- eneke (Kzk. Kırg.) : Dadı, süt anne (TMA) (Gülensoy, 2007: 317)
- er (<ET.) : Erkek koca (GT, NH, ÇFK, ST, Sİ, LM, GN) (Gülensoy, 2007: 336)
- hatun (<ET.) : Kadın zevce (GT) (Gülensoy, 2007: 405)
- ini (=OT.) : Küçük kardeş (ML, AL, ŞSL, TMA, TEH, MÜN, NH, ŞT, FK) (Gülensoy, 2007: 437)
- kadaş (<ET.) : Kardeş (Gülensoy, 2007: 450)
- kaka (Trkm.) : Baba, peder (ŞSL) (Gülensoy, 2007: 452).
- kayınlık (<ET.) : Hısım, akraba (ÇFK, Sİ) (Tietze, 2016:185 ; Karahan, 2013: 403)
- kız bala (<ET.) : Kız çocuk (Tietze, 2016: 565)
- kız karındaş (ET.) : Kız kardeş (ŞSL) (Clauson, 1972: 40)
- kilin (=ET.) : Gelin (Gülensoy, 2007: 362)
- koca (TT.) : Eş (Sİ) (Gülensoy, 2007: 529)
- oğlan (<ET.) : kız-erkek (Tietze, 2016 : 114)
- oğul (<ET.) : Evlat (BV, SD, GT, TMA, NH, LD, ÇFK, TEH, MÜN, ŞT, Sİ) (Tietze, 2016: 117)
- ortancı (TT.) : Büyük ve küçük arası (ŞSL,TMA) (Tietze, 2016: 164)

öz (ET.) : akraba (ŞSL) (Gülensoy, 2007: 679)

siñil (Çağ. Özb.) : Küçük kız kardeş (ML, AL, ŞSL, BV, TMA, TEH, MK, LM) (Gülensoy, 2007: 784)

siñli (Kzk. KKlp. Nog.) : Küçük kız kardeş (AL, ŞHD) (Gülensoy, 2007: 784)

sütlüg (ET.) : Çocuk emziren anne (ŞSL) (Tietze, 2016: 530)

tağa (ET.) : Dayı, annenin erkek kardeşi (ŞSL) (Gülensoy, 2007: 51)

tagay (ET.) : Annenin küçük erkek kardeşi (AL, ŞSL, ŞT) (Clauson, 1972: 20)

tagayze (ET.) : Teyze, annenin kız kardeşi (Gülensoy, 2007: 888)

uruk (<ET.) : Akraba, hısım (AL, ŞHD, LM, GN) (Tietze, 2016: 341)

uruk kayı(a)ş (Çağ.) : Hısım, akraba (ŞSL) (Clauson, 1972: 215)

yaña (<ET.) : Kadın, sağdıç, yenge (ŞSL) (Tietze, 2016: 384)

yezne (ET.) : Kız kardeş eşi, enişte (ŞSL) (Tietze, 2016: 361)

B. 1. 3. Kökeni Moğolca olan Akrabalık Adları

agaçe (Moğ.) : Ağa hatun (ŞSL) (Gülensoy, 2007: 51)

agaçu (Moğ.) : Hanım, hatun (ŞSL, LM) (Gülensoy, 2007: 51)

ağalıg (Moğ.) : Ağabeylik, büyüklük (ŞSL, LM) (Gülensoy, 2007: 51)

ağa ini (Moğ.) : Büyük ve küçük kardeş (FK, TMA, TEH) (Clauson, 1972: 170)

ağa (Moğ.) : Büyük kardeş (ŞSL, ŞT) (Gülensoy, 2007 : 51)

egeçi (Moğ.) : Büyük kız kardeş abla (AL) (Clauson, 1972: 5)

ekeçe (Moğ.) : Büyük kız kardeş (ŞSL) (Gülensoy, 2007: 317)

ekeçi (Moğ.) : Büyük kız kardeş (AL, ŞSL) (Gülensoy, 2007: 317)

B. 1. 4. Kökeni Arapça olan Akrabalık Adları

‘amm (Ar.) : Amca (GT, LM) (Tietze, 2016: 365)

‘ammi (Ar.) : Amca (ŞT, MK) Kubbealtı Lugatı, “ ammi” (Erişim 24 Eylül 2021)

‘arūs (Ar.) : Gelin (Tietze, 2016: 444)

a’mām (Ar.) : Amcalar (TEH) Kubbealtı Lugatı, “ a’mām” (Erişim 24 Eylül 2021)

ābā (Ar.) : Babalar, cedler, atalar, amcalar (BV, SD, LD, TEH, MÜN, TMA, FK) Kubbealtı Lugatı. “Ābā” (Erişim 24 Eylül 2021)

ahfad (Ar.) : Torunlar (FK) Kubbealtı Lugatı.”Ahfad” (Erişim 24 Eylül 2021)

akraba (Ar.) : akraba soy yakınlığı olanlar (NH, TEH) (Tietze, 2016: 307)

akriba (Ar.) : akrabalar (GT, LM, FK) (Tietze, 2016: 307)

āl (Ar.) : aile, soy (BV, GT, NH, LD, ÇFK, YED, Sİ, LM) (Tietze, 2016: 318)

- ammu-zade (Ar.) : Amcaoğlu (TEH) Amme-zade : (Tietze, 2016: 318)
- asl (Ar.) : Asıl soy (BV, SD, GT, NH, LD) (Tietze, 2016: 458)
- cedd (Ar.) : Dede, ata (NH, ÇFK, TMA, Sİ, FK, GN) (Tietze, 2016: 54)
- ceddin (Ar.) : Atalar, ecdad (MÜN) (Tietze, 2016: 54)
- eb (Ar.) : Ata, baba (NH, FK, LM) Kubbealtı Lugatı. “Eb” (Erişim 24 Eylül 2021)
- ebū (Ar.) : Baba, peder (ŞSL) Kubbealtı Lugatı. “Ebû” (Erişim 24 Eylül 2021)
- ecdad (Ar.) : Dedeler (TMA, TEH) (Tietze, 2016: 541)
- ha’la , Ha’le ‘Amme (Ar.) : Teyze pederin yarısı (ŞSL) (Tietze, 2016:361)
- hâl (Ar.) : Dayı (Tietze, 2016: 361)
- hâla (Ar.) : Babanın kız kardeşi (TEH) (Tietze, 2016: 361)
- kabâyıl (Ar.) : Kabileler (LD, LM) (Tietze, 2016: 27)
- kabile (Ar.) : Aynı soydan gelen. (BV, GT, NH, ÇFK, TMA, Sİ, LM, GN) (Tietze, 2016: 31)
- mahdum (Ar.) :Erkek-kız evlat (GT, TEH, MÜN, FK, MK, GN) Kubbealtı Lugatı.”mahdum” (Erişim 24 Eylül 2021)
- neseb (Ar.) : Nesil (NH, ÇFK, TMA, TEH, MÜN, ŞT, Sİ, FK, ŞHD) (Tietze, 2016: 325)
- nesl (Ar.) : Soy (BV, BD, LD, TMA, TEH, MÜN, YED, ŞT, ŞHD, MK, GN) Kubbealtı Lugatı. “Nesil” (Erişim 24 Eylül 2021)
- nisa (Ar.) : Kadın (ŞSL) Kubbealtı Lugatı. “Nisa” (Erişim 24 Eylül 2021)
- sıbt (Ar.) : Torun (TEH, YED) Kubbealtı Lugatı. “Sıbt” (Erişim 24 Eylül 2021)
- tıfl (Ar.) : Çocuk (BV, NH, HBD, TMA, TEH, MÜN, YED, FK, MK, LM) Kubbealtı Lugatı. “Tıfl” (Erişim 24 Eylül 2021)
- ümm (Ar.) : Anne (SD, LD, FK) Kubbealtı Lugatı “Ümm” (Erişim 24 Eylül 2021)
- vâlid (Ar.) : Baba (MÜN, MK, LM) Kubbealtı Lugatı “Vâlid” (Erişim 24 Eylül 2021)
- vâlide (Ar.) : Anne (ŞHD) Kubbealtı Lugatı. “Vâlide” (Erişim 24 Eylül 2021)
- zürriyât (Ar.) : Soylular, nesiller (TEH) Kubbealtı Lugatı.”Zürriyet” (Erişim 24 Eylül 2021)

B. 1. 5. Kökeni Farsça olan Akrabalık Adları

- baba (Fars.) : Baba, ata ced (Tietze, 2016: 534)
- baba (Fars.): Baba, yaşlı ileri gelen (ŞSL, MÜN) (Tietze, 2016: 534)
- bibi (Fars.): Hala, hatun (ŞSL, MK, AL) (Tietze, 2016: 687)
- daye (Fars.) : Dad, sütanne (SD, GT, LD, ŞT, Sİ, FK, LM, GN) (Tietze, 2016: 324)
- duht (Fars.) : Kız evlat (TMA) Kubbealtı Lugatı. “Duht” (Erişim 24 Eylül 2021)

ferzend (Fars.) : Çocuk,oğul (BV, BD, GT, NH, HBD, ÇFK, TMA, TEH, MÜN, LD) Kubbealtı Lugatı. “Ferzend” (Erişim 24 Eylül 2021)

hVâher-zade (Fars.) : Kız kardeş çocuğu (TMA) Kubbealtı Lugatı. “HVâher-zade” (Erişim 24 Eylül 2021)

nicâd (Fars.) : Soy, nesil (TMA) Kubbealtı Lugatı. “Nijad” (Erişim 24 Eylül 2021)

nijad (Fars.) : Soy (TMA) Kubbealtı Lugatı. “Nijad” (Erişim 24 Eylül 2021)

zâde (Fars.) : Oğul Kubbealtı Lugatı. “Zâde” (Erişim 24 Eylül 2021)

zen (Fars.) : Kadın Kubbealtı Lugatı. “Zen” (Erişim 24 Eylül 2021)

zevc (Fars.) : Eş-erkek (LM) Kubbealtı Lugatı. “Zevc” (Erişim 24 Eylül 2021)

zevce (Fars.) : Eş,karı (TH) Kubbealtı Lugatı. “Zevce” (Erişim 24 Eylül 2021)

B. 1. 6. Kökeni Ermenice olan Akrabalık Adları

torun (Erm.) : Torun (ŞSL) Kubbealtı Lugatı. “Torun” (Erişim 24 Eylül 2021)

C. 3. Yapı Bakımından Akrabalık Adları

C. 3. 1. Basit Yapılı Akrabalık Adları :

Akraba “Akraba soy yakınlığı olanlar” (NH,TEH), *Akriba* “Akrabalar” (GT, LM, FK) *Aile* “Soy” (BV, GT, NH, LD, ÇFK, YED, Sİ, LM) *Asl* “Asılsoy” (BV, SD, GT, NH, LD) *Kabâyil* “Kabileler” (LD, LM) *Kabile* “Aynı soydan gelen” (BV, GT, NH, ÇFK, TMA, Sİ, LM, GN) *Kayaş* “Kabile, akraba” (ŞSL, FK, ŞHD, MK, LM) *Kerkes* “Akraba”(TEH) *Mamur* “Kabile, kök” (ŞSL) *Neseb* ”Nesil“ (NH, ÇFK, TMA, TEH, MÜN, ŞT, Sİ, FK, ŞHD) *Nesl* “Soy” (BV, BD, LD, TMA, TEH, MÜN, YED, ŞT, ŞHD, MK, GN) *Nicâd* “Soy, nesil” (TMA) *Nijad* “Soy” (TMA) *Ocağ* “Kabile halkı” (ŞSL) *Öz* “Akraba” (ŞSL) *Uruk* “Akraba, hısıım” (AL, ŞHD, LM, GN) *Uruk kayış* “Hısıım, akraba” (ŞSL) *Torun* “Nesil” (ŞSL) *Ana* “Anne” (ŞSL, BV, SD, GT, NH, LD, ÇFK, TMA, TEH, MÜN) *Daye* “Dadı, sütanne ” (SD, GT, LD, ŞT, Sİ, FK, LM, GN) *Ümm* “Anne” (SD, LD, FK) *Aba* “Baba, cedd, ata, büyük amca” (ŞSL) *Âbâ* “Babalar, cedler, atalar, amcalar” (BV, SD, LD, TEH, MÜN, TMA, FK) *Ata* “Baba” (ŞSL, BV, SD, GT, NH, LD, ÇFK) *Baba* ”Yaşlı ileri gelen” (ŞSL, MÜN) *Eb* ”Ata, baba” (NH, FK, LM) *Ebû* ”Baba, peder” (ŞSL) *İçke* “Peder, ata” (ŞSL) *Kaka* “Baba, peder”(ŞSL) *‘Amm* “Amca” (GT, LM) *Hâl* ”Dayı” *Taga* “Dayı, annenin erkek kardeşi” (ŞSL) *Tagay* “Annenin küçük erkek kardeşi” (AL, ŞSL, ŞT) *Beke* “Dede, baba” (ŞSL) *Cedd* “Dede, ata” (NH, ÇFK, TMA, Sİ, FK, GN) *Dada* ”Dede, büyükbaba “ (ŞSL) *Dede* ”Büyükbaba” (ŞSL) *Eve* “Dede, baba” (ŞSL) *İce* “Valide, ana, nine, abla” (ŞSL) *Açı* “Büyük valide” (ŞSL) *Acı* “Büyük valide, büyükanne” (ŞSL) *Hâla* ”Babanın kız kardeşi” (TEH) *Bibi* “Hala, hatun” (ŞSL MK, AL) *Deyze* “Gelin, annenin kız kardeşi” *Dize* “Gelin anasının karındaşı, teyze” (ŞSL) *Yaña* ”Teyze, yenge“ *Ağa* “Büyük kardeş” (ŞSL, ŞT) *Kadaş* “Kardeş” *İni* “Küçük kardeş” (ML, AL, ŞSL, TMA, TEH, MÜN, NH, ŞT, FK) *Ağa* “Ağa, ağabey, büyük kardeş, yaşça büyük” (ML, AL, ŞSL, BV) *İni* “Küçük kardeş.” (ML, AL, ŞL, TMA, TEH, MÜN, NH, ŞT, FK) *Eke* ”Büyük

kardeş, birader” (ŞSL) *Apa* “Büyük hemşire, abla” (ŞSL) *Çiçe* “Küçük kız kardeş”(ŞSL) *İni* “Küçük kardeş” (ML, AL, ŞL, TMA, TEH, MÜN, NH, ŞT, FK) *Kız karındaş* ”Kız kardeş” (ŞSL) *Siñil* “Küçük kız kardeş” (ML, AL, ŞSL, BV, TMA, TEH, MK, LM) *Siñli* “Küçük kız kardeş” (AL, ŞHD) *Uya* “Kız kardeş”(GT) *Yigen* “Kardeş evladı, yeğen” (ŞSL) *Cıgan* “Halaoğlu” (ŞSL) *Kurdaş* “Halazade, halaoğlu” *Bota* “Oğul” (AL, ŞHD, LM) *Bote* “Yavru” (AL) *Būm* “Beyoğlu” (ŞSL) *Çaka* “Yavru çocuk” (ŞSL) *Oğul* “Evlat” (BV, SD, GT, TMA, NH, LD, ÇFK, TEH, MÜN, ŞT, Sİ) *Sigil* “Beyzade” *Zāde* “Oğul” (BV, SD, MK) *Kiçik* “Oğlancık” *Ergin* “Ergenlik çağına gelmiş oğlan” (ŞSL) *Oğlan* ”Kız-erkek kardeş” *Bala* “Yavru, çocuk” (AL, ŞSL, SD, GT, YED) *Çaga* “Körpe çocuk” (ŞSL) *Duht* “Kız evlat” (TMA) *Kız* “Kız çocuk” (ŞSL) *Sağır* “Küçük çocuk” (ŞHD, GN) *Tıfl* “Çocuk” (BV, NH, HBD, TMA, TEH, MÜN, YED, FK, MK, LM) *Tagız* “Çocuk, yavru” (ŞSL) *Ahfad* “Torunlar” (FK) *Ahtık* “Torun, nesil” (ŞSL) *Nebire* ”Torun” (ŞSL, TMA, ŞT) *Sıbt* “Torun” (TEH, YED) *Torun* “Torun” (ŞSL) *Aça* ”Valide sultan” (ŞSL) *İçe* “Ece, hanım, sultan” (TMA) *Kuçın* “Kadın”(ŞSL) *Nisa* ”Kadın” (ŞSL) *Tirem* “Hanım, efendi, büyük hatun” (ŞSL) *Tirm* “Hanım” (ŞSL) *Tiş* “Kadın” (AL, ŞSL, GT, ÇFK, Sİ) *Zevc* “Eş” (LM) *Zevce* “Eş, karı” (TEH) *Zen* “Kadın” *Hanım* “Hatun” (ŞSL) *Bibi* “Hatun, hala” (AL, ŞSL, MK) *Hatun* “Kadın zevce” (GT) *Bık* “Bey, hatun” (ŞSL) *Cüre* “Eş” (ŞSL) *Er* “Erkek koca” (GT, NH, ÇFK, ST, Sİ, LM, GN) *Zevc* “Eş” (LM) *Koca* “Eş” (Sİ) *Arus* “Gelin kız” (BV, GT, NH, LD, YED, FK, MK, LM) *Kilin* ”Gelin” *Yezne* “Kız kardeş eşi, enişte” (ŞSL) *Yizne* “Enişte” (ŞSL) *Balduz* “Baldız, eşin kız kardeşi” (ŞSL) *Yaņa* “Kadın, sağdıış, yenge” (ŞSL)

C.3.2. Türemiş Yapılı Akrabalık Adları

+cı /+çu /+cı : İsimden isim yapan ektir. Ek hakkında görüşler şu şekildedir. “Meslek ve isim sıfatları yaparak bu mesleklerle ilgili şahısları bildirir.” (Eckman, 1988: 32) Mustafa Argunşah ise bu eki meslek mensubu veya bir işi sürekli yapan anlamında isimler türeten işlek bir ek olarak tanımlamaktadır. Ekin işlevleri meslek eki olmakla sınırlı değildir. +CI isimden isim yapım eki, Orhun Türkçesi döneminden başlayarak günümüze kadar işlevlerini genişleterek varlığını sürdürmüştür. “ +CI eki, getirildiği kelimeye “bir işi kendine meslek, görev veya sanat edinmiş, o işten geçimini sağlayan kimse” anlamlarını katar. +CI eki ile yapılmış adlar aynı zamanda kişinin resmi adıdır. Ekin bir diğer görevleri ise getirildiği kelimeye “bir görüşü, düşünüşü benimsemiş kimse, sahiplik, düşkünlük, tutkunluk, aşırı sevmeye gibi anlamlar katmasıdır. (Zülfikar, 2007: 182).

aga + çu : Hanım, hatun (ŞSL, LM)

eb + çi : Eş, zevce (GT)

İp + çi : Zevce, eş (MK)

ege + çi : Büyük kız kardeş abla (AL)

eke + çi : Büyük kız kardeş (AL, ŞSL)

ige + çi : Abla, büyük kız kardeş (TEH, TMA)

noga + çı : Cedd, ata, soy, dayı (ŞSL)

yügür + ci: Kayın birader, zevcenin küçük biraderi (ŞSL)

+ça /+çe: İsimden isim yapan ektir. Ekin işlevleri oldukça çeşitlidir. “Aslında eşitlik durumu eki iken kalıplaşarak yapım eki görevinde kullanılmışlardır. (Argunşah, 2013: 102). Ekin görevlerinden bazıları şöyledir. “Sıfatlara gelerek “oldukça” anlamı veren, benzerlik ve azlık işlevinde küçültme sıfatları yapar. İsimlere ve sıfatlara gelerek zarf yapar. Zamirlere getirilerek “benzerlik, görelilik, nispet, eşitlik” işlevleriyle kelimeler yapar. Yer isimleri ve cins isimleri yapar. Bu ek, yapım eki olarak millet, kavim ve halk isimlerinden dil ve lehçe bildiren isimler de yapar. Bu eki almış kelimelerin bazılarıyla ikileme kurulur.” (Vural-Böler, 2011: 156).

aga + çe : Ağa hatun (ŞSL)

eke + çe : Büyük kız kardeş (ŞSL)

+II: İsimden isim yapan ektir. Her isme gelen işlek bir ektir. Ekin tarih içerisindeki değişimini Mustafa Argunşah (2013: 105) şu şekilde açıklamıştır. “Klasik sonrası dönem metinlerinde +IIG sıfat yapma ekinin sonundaki ünsüz düşmüştür.” Ekin işlevleri ise şu şekildedir. “Eklendiği kök ya da gövdeye “sahip olma, söz konusu özelliği taşıma, ilgili olma, üzerinde bulundurma, anlamları vererek sıfatlar yapar. İsimlerden bir millete, kavme, hanedana, ülkeye, şehre, veya bir kuruluşa vb. ait olma, mensup olma anlamı veren sıfatlar yapar. Sayılara bir arada olma, gruplandırma anlamları katar. Yaygın olarak kullanılmayan kök ya da gövdelerle kalıplaşmıştır. Bu ekten Arapça ve Farsçadan Türkçeye geçen ek ve kelimelerin Türkçeleştirilmesinde de faydalanılmıştır.” (Vural-Böler, 2011: 162).

orun + lı : Ahtık, torun, nesil (ŞSL)

+ka/+ke: İsimden isim yapan ektir. Özlem Ayazlı yaptığı çalışmada +GA ekinin tarihi ve modern Türk dillerindeki işlevlerine göre dört başlık altında toplamıştır. Bu başlıklar; Hayvan Adları Yapan, Akrabalık Terimi Yapan, Sıfat ve Zarflar Türeten ve Adlara Gelerek Yeni Adlar Türeten şeklindedir. Akrabalık terimi yapan +GA eki ise küçültme, şefkat ve seslenme işlevlerine sahiptir. Ekin akrabalık adlarına gelmiş ilk biçimine Karahanlı Türkçesi döneminde rastlanmaktadır. Çağatay Türkçesindeki işlevleri, sevgi ya da seslenme işlevi görülmesizin ilgili olduğu kökle ilgili yeni anlamlar türettiği görülmektedir. (Ayazlı, 2017: 717-718).

abuş + ka : Zevc, eş, hanım, yaşlı koca (AL, ŞSL, TEH, MK, LM)

ana + ka :Üvey anne (ŞSL)

apış + ka : Zevc, er

avuş + ka : Kadının kocası (AL)

aya + ka : Süt ana (ŞSL)

aya + ka : Süt anne
 ene + ge : Dadı sütanne (AL)
 ene + ke : Dadı,süt anne (TMA)
 ete + ke : Süt kardeşin babası (ML)
 eye + ge : Sütanne (ŞSL)
 ine + ke : Küçük birader (ŞSL)
 menhu + ka : Nikahlı kadın, eş (GT)
 öbü + ge : Dede, büyükbaba (TMA)
 uş + ka : Zevce, eş (ŞSL)

+İlk/ +luk : İsimden isim yapan ektir. İşlevlerini Janos Eckmann (1988: 34-36) şu şekilde açıklamıştır. “+lık/+lik/+luk/+lük sık sık –lıg/-lig/-lug/-lüg ekiyle karışır. Çeşitli fonksiyonları vardır. Vasıf ifade eden mücerret isimler, bunlardan bazıları kalıcı isim olarak da kullanılır. İş-meslek, bir şeyin bol bulunduğu yer, bir şeyin uygunluğunu anlatmak için, zaman uzunluğu, fazladan kullanılışı.” Ekin bir diğer işlevi ise “Soyut isimler yanında eşya, yer isimleri vb. türetmesidir. Bu ek fiil isimlerinden sonra da kullanılır. Ayrıca +çI ekinin üzerine gelerek meslek adları yapar. (Argunşah, 2013: 105)

ana + lıg : Analık (LM)
 ata + lıg : Babalık, baba olmak. (AL, ŞSL, TEH, MÜN)
 kayın + lık : Hısım, akraba (ÇFK,Sİ)
 murah + lık : Bulug çağına girmemiş çocuk. (ÇFK, Sİ)
 nebire + lig : Torunluk, nesil (ŞSL)
 toğuş + luk : Soy (ŞSL)

C. 3. 2. 1. Farsça “zāde” ve “vāde” İle Yapılan Akrabalık Adları

• **Vāde / Zāde** : (Farsça) evlat, oğul anlamına gelmektedir.(Devellioğlu,2012:1319-1357).

hân - vāde : Aile ev (MK)
 ammu-zāde : Amcaoğlu (TEH)
 hVāher-zāde : Kız kardeş çocuğu (TMA)
 hala-zāde : Halaoğlu (TEH, MK)
 mir-zāde : Beyoğlu (NH)
 sultan - zāde : Sultanoğlu (LD)

Sonuç

Bu çalışmada akrabalık adları; Anlam Bakımından Akrabalık Adları, Yapı Bakımından Akrabalık Adları ve Köken Bakımından Akrabalık Adları olmak üzere üç ana başlıkta sınıflandırılmıştır. Çağatay Türkçesi Sözlüğü üzerinde yapılmış olan Akrabalık Adları tarama çalışmasında 183 akrabalık terimi tespit edilmiştir. İlk olarak anlam bakımından ele alınan akrabalık terimlerinde Genel Akrabalık Adları 27, Evlilik Yolu ile Akrabalık Adları 39, Kan Yolu ile Akrabalık Adları 116, Kan Yolu ile olmayan (üveylik, arkadaşlık) 3 ve Süt Yolu ile 7 tane akrabalık terimi yer almaktadır. Akrabalık terimleri içerisinde en fazla terime sahip olan başlık Kan Yolu ile Akrabalık Adları olmuştur. Köken Bakımından Akrabalık Adları başlığında Türkçe Kökenli Akrabalık Adları 45, Moğolca Kökenli Akrabalık Adları 11, Arapça Kökenli Akrabalık Adları 31, Farsça Kökenli Akrabalık Adları 13 ve Ermeni Kökenli Akrabalık Adları ise 1 tane bulunmaktadır. Bununla birlikte kökeni belirtilmeyen terimler de bulunmaktadır. Köken bakımından ele aldığımız terimlerde alıntı olan Arapça kelimelerin Türkçeden sonra en fazla sayıya sahip olduğu görülmüştür. Bu durum yaşanan coğrafya, sosyokültürel hayat, İslam dinin etkisi ve insanlar arası etkileşim ile ilgilidir. Türkçeye başka milletlerden dâhil olan kelimeler asıl anlamlarından farklı olarak Türkçenin etkisi ile Türkçe kelime ve ek yapısına uygun hale getirilerek Türkçeleştirilmiştir. Bu durum Türkçenin zenginleşmesine ve bünyesine yeni kelimelerin katılmasına vesile olmuştur. Çalışma yapı bakımından ele alındığında Ekli ve Eksiz Akraba Adları olarak incelenmiştir. Eksiz Akrabalık Adları çalışmada belirtilmiştir. Ekli Akrabalık Adları kısmında ise Türkçe eklerle birlikte Farsça yapılara da rastlanmıştır. Türkçenin yapım eklerinden /+çı/+çu/+cı Meslek Eki, /+ça İsimden İsim Yapım Eki, +II İsimden İsim Yapım eki, +KA/+KE, İsimden İsim Yapım Eki, +IIk/+luk İsimden İsim Yapım ekleri Akrabalık adlarında yer almaktadır. Farsça yapılardan *vāde*, *zāde* terimlerine de rastlanmıştır. Bu çalışmada belirtilen akrabalık terimleri *Suat Ünlü'nün Çağatay Türkçesi Sözlüğü* ile kısıtlıdır. Çalışmada Türk milletinin akrabalık ilişkilerine ve sosyal ilişkilerine ne kadar önem verdiği bir kez daha görülmektedir. Akrabalık ilişkilerinin gelişmiş olması ve terimlerin çeşitlenmesi, Türkçenin söz varlığını ele aldığımızda dilimizin zenginliğini gösteren en önemli başlıklardan bir tanesinin Akrabalık Adları olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Aksan, D. (1995). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2000). Türkçenin Sözvarlığı. Ankara: Engin Yayınları.
- Argunşah, M. (2013). Çağatay Türkçesi, Tarihi Türk Lehçeleri İstanbul: Kesit Yayınları.
- Ataizi D. (2012). “Kaşkay Türklerinde Akrabalık Adları”, Dilleri ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Toplulukları Konulu 4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu, s. 107-115.

- Ayazlı, Ö. (2017). “Türk Dillerinde +GA Eki” *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, s.714-726.
- Binler, M. Z. (2006). *Türk Dünyası Aile ve Akrabalık Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Selenga Yayınları.
- Büyük Türkçe Sözlük (2011). Ankara: TDK Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1972). “Kaşgarlı Mahmut'a Göre Akraba Adları”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 27(253), s. 22-26.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etimological Dictionary of Pre- Thirteenth Century Turkish*. Oxford: The Clarendon Press.
- Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilek F. G. (2008). “Altay Türklerinde Akrabalık”, Ahmet Bican Ercilasun Armağanı, Ankara: Akçağ Yay., s. 541-563.
- Emiroğlu, S. (2012). “Türkçe Sözlükteki Akrabalık Adlarının Tasnifi”, *Turkish Studies*, 7(4), 1691-1710.
- Gökçe, A. (2010). “Bünyesinde Art veya Ön Damak /G/ Ünsüzü Bulunduran Yapım Eklerinin Eski Anadolu Türkçesine Tarihsel Seyirleri Üzerine. *CIYPRUS International University c. 16 S.6*, 43-72.
- Gömeç, S. Y. (2001). “Divan-ı Lügat-it-Türk’te Akrabalık Bildiren Terimler. *Türk Kültürü*, 464, s. 714-724.
- Gömeç, S. Y. (2001). “Köktürkçe Belgelerdeki Bazı Akrabalık İsimleri” *Türk Dünyası Tarih Dergisi*. 173, s. 1-6
- Gülensoy, T. (1973-1974). “Altay Dillerindeki Akrabalık Adları Üzerine Notlar”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 1973-1974, 283-318.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesi Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Güllüdağ, N. (2012). “Karay Türklerinde Akrabalık Adları”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(6), s. 205-217.
- Hirik, E. (2017). “Türkiye Türkçesi Atasözlerinde Akrabalık Bildiren Kelimeler ve Duygu Değerleri”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), s. 1726-1746.
- Karaağaç, G. (1988). *Çağatayca El Kitabı* Janos Eckman, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Karahan, A. (2013). *Divānu Lugati’t Türk’e Göre XI. Yüzyıl Türk Lehçe Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Gramer Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Ksenija A. (2016). “Türkçede Akrabalık Adlarının Özellikleri” *Hikmet Uluslararası Hakemli İlmi Araştırma Dergisi*, 28, s. 8-21.
- Ölmez, M. (2015). “Türkçede ama “hala” ve hala “teyze” Hakkında”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, s. 177-182.
- ÖZER, M. A. (1981). Türk Halk Biliminde Düğün-Evlilik-Akrabalık Terimleri Sözlüğü. Ankara: Ziya Gökalp Derneği Yayınları, Aslımlar Matbaası.
- Soydan, C. (2003). “Urdu Dilinde Akrabalık Terimleri ve Müslüman Hint Toplumunda Aile Yapısı” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 43, s. 43-56.
- Tekin, T. (1960). “Amca ve teyze kelimeleri hakkında” *Türk Dili Araştırma Yıllığı-Belleten*, 283-294.
- Telli, B. (2020). “Tarama Sözlüğündeki Akrabalık Adları Üzerine Bir İnceleme”, *Kesit Akademi Dergisi*, 22, s. 139-156.
- Tietze, A. (2016). Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Vural, H. ve Böler, T. (2011) Ses ve Şekil Bilgisi, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yavuz, S. (2013a). “Dîvânü Lügâti’t-Türk’teki Akrabalık Adları ve Bu Adların Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Karşılıkları”, *EKEV Akademi Dergisi*, 56, s. 345-360.
- Yavuz, S. (2013b). “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Akrabalık Adları”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 23, S. 2, 71-91.
- Yong song, L. (1999). Türk Dillerinde Akrabalık Adları. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Zülfikar, H. (2007). “Meslek Adları ve -ci ekinin Türkçedeki İşlevleri” *Belleten*, 173-218.
- Kubbealtı Lugati. Erişim 24 Eylül 2021, <http://lugatim.com/s/amm>